

KVANTITATIVNÍ ZMĚNY V ZIMOVÁNÍ VODNÍCH PTÁKŮ NA VLTAVĚ V PRAZE

Changes of wintering waterfowl numbers on the Vltava
river in Prague

Pavel Bergmann

Pražský tok Vltavy je jedním z nejvýznamnějších zimovišť vodních ptáků v Československu. Souvisí to především s charakterem řeky, která je zde po vybudování vltavské přehradní kaskády trvale nezamrzlou vodní plochou a velký význam má rovněž stálý přísun potravy člověkem (úmyslný i neúmyslný).

Sledováním zimování vodních ptáků v Praze se v minulosti zabývalo více autorů; soustavně především W. Černý, který publikoval např. podrobnou studii o racku bouřním (Černý 1965). V tomto svém příspěvku shrnuji vlastní výsledky sčítání z posledních patnácti let.

MATERIÁL A METODIKA

Ptáci byli sčítáni na úseku Vltavy v Praze mezi Podolím (od Veslařského ostrova) a Podbabou o celkové délce 14 km. Řeka je zde v různých místech od 100 do 350 m široká, většinou regulovaná s vysokými zděnými nábřežími, pouze v dolní části (Libeň, Trója) jsou ještě částečně zachovány hliněné břehy s vegetací. Sčítání celého úseku probíhalo od zimy 1975/76 do sezóny 1989/90, z časových důvodů různě intenzivně - v sezónách 1977/78 - 1980/81 zpravidla 1x týdně, v ostatních sezónách většinou 1x měsíčně. Stálá shromaždiště určitých druhů (např. poláci) byla sčítána častěji. Po celou dobu byla zachována stejná trasa se stálými stanovišti, ze kterých byli ptáci odečítáni pomocí triedrů.

Při zpracování výsledků byl pro každou zimní sezónu spočítán průměrný počet jedinců každého druhu ze tří hlavních zimních měsíců, tj. prosinec - únor (tab. 1 - horní řádek jednotlivých sezón). Hodnoty v tabulce reprezentují tedy průměrný počet exemplářů jednotlivých druhů, které se na zimovišti zdržovaly od prosince do

února jednotlivých zimních sezón. Pro každý druh byla v každé sezóně vypočtena též hodnota dominance uvedená rovněž v tab. 1 (spodní řádek jednotlivých sezón).

VÝSLEDKY

Průběh kvantitativních změn v zimování vodních ptáků v Praze ve sledovaném období je shrnut v tab. 1 a na grafech 1 - 8. Z těchto výsledků vyplývá, že celkový počet vodních ptáků se zde v daném období skoro zdvojnásobil. Hlavní podíl na tomto trendu mají čtyři druhy: racek chechtavý, polák velký, polák chocholačka a labuť velká.

V celém období pravidelně na Vltavě v Praze zimovalo 10 druhů vodních ptáků (+ polák malý, který se však vždy vyskytoval pouze v 1 - 2 ex.). Dominantními druhy byly v sedmdesátých letech pouze racek chechtavý, kachna divoká a lyska černá. Od začátku osmdesátých let k nim přibyl polák velký, později pak polák chocholačka a v některých zimách též labuť velká.

Poznámky k jednotlivým druhům:

Labuť velká: v posledních letech její dominance kolísá od 4,5 do 7,9 %. Její populační expanze v hnízdní době se projevila i v zimování. Na pražské Vltavě pravidelně zimuje od poloviny sedmdesátých let. Početní stavy na zimovišti prudce stoupaly do zimy 1983/84 a od této sezóny se počty stabilizovaly nebo spíše mírně klesají. Na pražské Vltavě se vyskytuje celoročně, maximální počty dosahuje v lednu.

Kachna divoká: početní stavy v jednotlivých zimách kolísají cca od 1000 do 1750 ex., ale dlouhodobě mají počty stabilní charakter. Výrazně dominantní druh, hodnoty dominance mají klesající tendenci. V průběhu sezóny se většinou projeví podzimní tah s vrcholem ve druhé dekádě října. Zimní stavy se upraví během druhé až třetí dekády listopadu a ty se udrží cca do konce ledna s maximem v druhé dekádě ledna. Od února se počty březňáček výrazně snižují, což souvisí s poměrně časnou dobou hnízdění.

Polák velký: v posledních letech dominantní druh. Ještě v první polovině sedmdesátých let zimovalo v Praze jen cca 30 - 40 ex. Stav se výrazně zvyšovaly do poloviny osmdesátých let, od té doby se počet zimujících poláků velkých stabilizoval. V průběhu sezóny

Tab. 1: Počet a dominance jednotlivých druhů, zimujících na Vltavě v Praze v zimních sezónách 1974/75 - 1989/90.

/horní řádek = průměrný počet zimujících exemplářů v sezóně/
/dolní řádek = dominance v %/

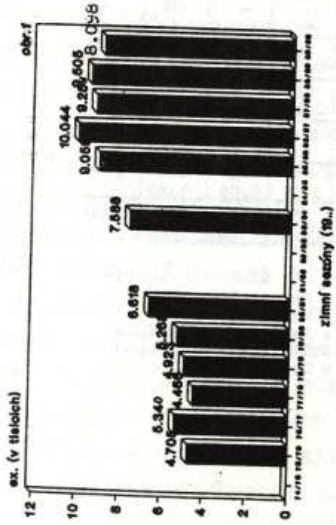
Chart 1: The number and dominance of particular wintering species at the Vltava in Prague in winter seasons 1974/75 - 1989/90.
/top line = average number of wintering specimens in seasons/
/lower line = dominance in % /

ex. %	A.FE.	A.FU.	B.C.	A.P.	F.A.	L.R.	L.C.	P.R.	G.CH.	C.O.	Σ
1974 75	40	35	-	-	-	-	-	-	-	1	-
1975 76	105 2,23	57 1,21	20 0,43	1500 31,88	1255 26,67	1700 36,13	15 0,32	32 0,68	10 0,21	11 0,23	4705
1976 77	79 1,48	70 1,31	14 0,26	980 18,35	1795 33,61	2320 43,45	5 0,09	51 0,96	12 0,22	14 0,26	5340
1977 78	113 2,53	69 1,55	18 0,40	1415 31,68	1125 25,19	1665 37,28	12 0,27	18 0,40	16 0,36	15 0,33	4466
1978 79	210 4,27	132 2,68	26 0,53	1110 22,55	1265 25,70	2075 42,35	12 0,24	15 0,30	23 0,47	55 1,12	4923
1979 80	202 3,83	110 2,09	16 0,30	1300 24,68	1160 22,02	2390 45,37	13 0,25	14 0,27	8 0,15	55 1,04	5268
1980 81	250 3,78	120 1,81	20 0,30	1375 20,78	1855 28,03	2790 42,16	23 0,35	10 0,15	5 0,08	170 2,57	6618
1981 82	318	227	15	-	-	-	20	-	-	200	-
1982 83	-	-	17	-	-	-	25	-	-	350	-
1983 84	545 7,18	261 3,44	23 0,30	1755 23,13	1935 25,50	2395 31,56	28 0,37	30 0,40	16 0,21	600 7,91	7588
1984 85	-	-	20	-	-	-	-	-	-	500	-
1985 86	934 10,31	872 9,63	27 0,30	1050 11,39	1700 18,77	4025 44,43	35 0,39	8 0,09	3 0,03	405 4,47	9059
1986 87	1018 10,14	701 6,98	16 0,16	1485 14,78	1530 15,23	4650 46,30	30 0,30	11 0,11	3 0,03	600 5,97	10044
1987 88	566 6,12	350 3,78	22 0,24	1600 17,30	1400 15,14	4800 51,89	54 0,58	?	?	450 4,86	9250
1988 89	976 10,27	750 7,89	13 0,14	1300 13,68	1430 15,04	4500 47,24	86 0,90	7 0,07	3 0,03	440 4,63	9505
1989 90	1064 11,14	595 7,35	15 0,19	1500 18,52	1160 14,32	3200 39,52	100 1,23	10 0,12	9 0,11	445 5,50	8098

A.FE. = *Aythya ferina*
A.FU. = *Aythya fuligula*
B.C. = *Bucephala clangula*
A.P. = *Anas platyrhynchos*
F.A. = *Fulica atra*

L.R. = *Larus ridibundus*
L.C. = *Larus cinereus*
P.R. = *Podiceps ruficollis*
G.CH. = *Gallinula chloropus*
C.O. = *Cygnus olor*

CELKOVÝ POČET PTÁKŮ VŠECH DRUHŮ
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

LABUŤ VELKÁ (Cygnus olor)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

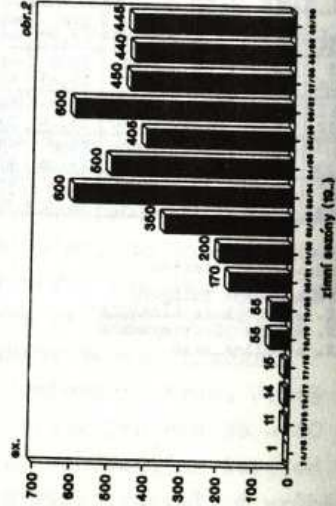
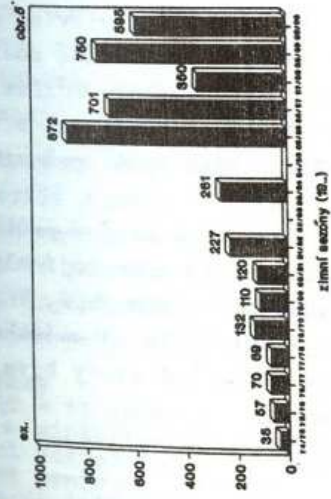

Fig. 1: The whole number of waterfowl - average number in particular winter seasons.

Fig. 2: Average number of Mute Swan in particular winter seasons.

POLÁK CHOCHOLÁČKA (Aythya fuligula)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

LYSKA ČERNÁ (Fulica atra)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

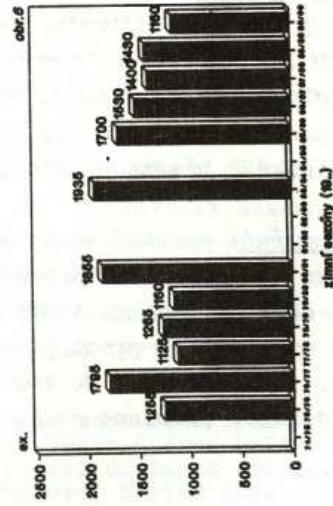
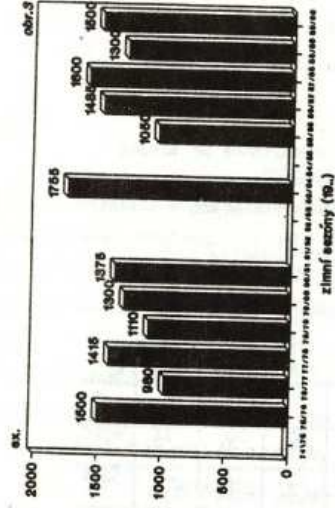

Fig. 5: Average number of Tufted Duck in particular winter seasons.

Fig. 6: Average number of Coot in particular winter seasons.

KACHNA DIVOKÁ (Anas platyrhynchos)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

POLÁK VELKÝ (Aythya ferina)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

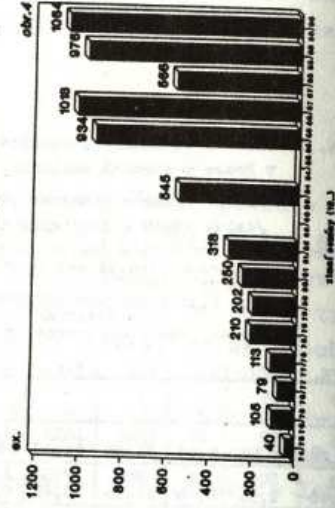
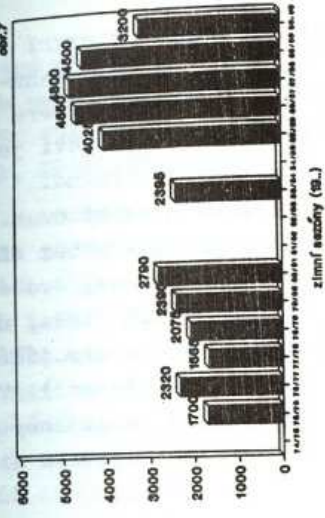

Fig. 3: Average number of Mallard in particular winter seasons.

Fig. 4: Average number of Pochard in particular winter seasons.

PÁCEK CHECHOTAVÝ (Larus ridibundus)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

PÁCEK BOURNÝ (Larus canus)
průměrný počet v jednotlivých zimních sezónách

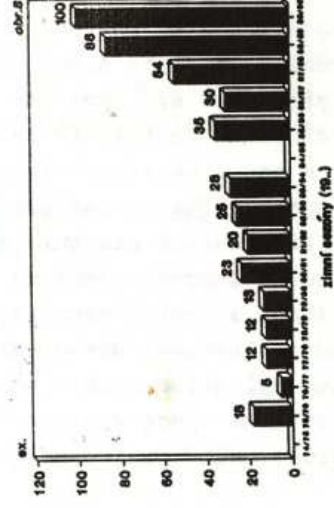

Fig. 7: Average number of Black-headed Gull in particular winter seasons.

Fig. 8: Average number of Common Gull in particular winter seasons.

zóny se počátkem zimy projeví příchod mrazové vlny - v první dekádě prosince nastává první zimní maximum, kdy počty dosahují často přes 1000 ex., podobně jako při druhém maximu, které spadá většinou na druhou dekádu ledna. Jarní tah se projeví jen nevýrazně a jen v některých letech cca ve 2. dekádě března.

Polák chocholačka: v posledních letech též dominantní druh. Charakter zimování je obdobný jako u poláka velkého - během zimy jsou tři maxima, první spadá na 1. - 2. dekádu prosince, druhé na konec ledna a třetí, související s počátkem jarního tahu, na první polovinu března. Dosud maximální zjištěný počet zimujících chocholaček byl zaznamenán v polovině ledna 1987 (1179 ex.). Také kvantitativní vývoj v posledních dvaceti letech je obdobný jako u poláka velkého, jen početní stavy jsou cca o třetinu nižší.

Hohol severní: zimuje nepočetně - maximální zimní stavy, které jsou cca 20 - 30 ex., bývají na řece od 2. dekády ledna do 1. dekády března s vrcholem ve 2. dekádě února. První se objevují většinou začátkem listopadu a poslední mizí zpravidla koncem března.

Lyska černá: výrazně dominantní druh. K výrazným změnám v počtu zimujících lysek ve sledovaném období nedošlo. Na zimovišti se zdržují většinou od září do konce března, maximum spadá na 3. dekádu ledna.

Racek chechtavý: výrazně nejpočetnější druh na zimovišti. Početní stavy se od 2. poloviny sedmdesátých let do 2. poloviny osmdesátých let zvýšily na dvojnásobek a současné maximální počty bývají okolo 5 tisíc jedinců. Během zimy dosahují stavy maxima od konce prosince do poloviny ledna. Výrazný bývá jarní tah s vrcholem ve 2. dekádě března - toto jarní maximum bývá vyšší než zimní stavy.

Racek bouřní: početní stavy i hodnoty dominance mají v průběhu let vzestupnou tendenci. Mezi zimujícími ptáky převažují mladí ptáci, adultní jedinci tvoří z celkového počtu cca 35 %. V jednotlivých sezónách se první ptáci objevují zpravidla od začátku listopadu, poslední mizí do konce března. Maximální stavy bývají na řece od konce prosince do 1. dekády února.

DISKUSE

Stoupající stavy zimujících labutí velkých, poláků velkých,

poláků chocholaček a racků bouřních odpovídají výsledkům z jiných našich zimovišť (Fiala 1973, 1974, 1975 - 76, 1977, 1978, 1979, 1980, Kožená 1981, 1982, 1983, Folk, Kožená, Křen 1984, Folk, Křen 1985, 1987, 1988).

Ve srovnání s těmito údaji je dále patrný značný význam pražského zimoviště v českých zemích a to především pro poláka velkého a chocholačku, u kterých pražská zimující populace tvoří v některých letech i více než 50 % všech zjištěných v ČR. Zimovištěm zásadního významu je i pro lysku černou a racka chechtavého. Ve srovnání se staršími údaji (Černý in Baum 1954) je patrné, že i zimování lysky černé v Praze je novějšího data - do r. 1953 zjišťoval většinou jen jednotlivé exempláře. Také počty zimujících racků chechtavých mají dlouhodobě vzestupnou tendenci.

SOUHRN

V průběhu posledních patnácti let (od poloviny sedmdesátých let) bylo zjištěno na pražském zimovišti 10 - 11 pravidelně zimujících druhů. Dominantními druhy byli v prvních letech sledovaného období racek chechtavý, lyska černá a kachna divoká, v pozdějších letech též polák velký, polák chocholačka a labuť velká.

Celkový počet zimujících ptáků na pražském zimovišti se od druhé poloviny sedmdesátých let do druhé poloviny osmdesátých let zhruba zdvojnásobil. Rozhodující podíl na tomto trendu mají racek chechtavý, polák velký, polák chocholačka a labuť velká. Výrazně stoupají též počty racků bouřních.

Pražské zimoviště vodního ptactva je jedním z nejvýznamnějších zimovišť v českých zemích. Ze srovnání s výsledky získanými při mezinárodním sčítání vodního ptactva pro celé území České republiky je patrné, že na pražském zimovišti bývá více než 50 % všech zjištěných poláků velkých a poláků chocholaček, 20 - 50 % racků chechtavých a 20 - 30 % všech zjištěných lysek černých.

Summary

10 - 11 regularly wintering species were been finding at Prague's wintering place within last 15 years (since half of 1970s). Black Headed Gull, Coot and Mallard were dominant species in the first years of following period; Pochard, Tufted Duck and Mute Swan in later years too.

The whole number of wintering birds at Prague s wintering place rose twice from second half of 1970s to second half of 1980s. Black Headed Gull, Pochard, Tufted Duck and Mute Swan had the main part in this trend. Numbers of Common Gull also rose prominently.

Prague s wintering place of waterfowl is one of the most important one in Bohemia. From comparison with results of International Waterfowl Survey from whole Czech republic is evident that more than 50 % of all found Pochards and Tufted Ducks, 20 - 50 % of Black Headed Gulls and 20 - 30 % all found Coots wintered at Prague s wintering place.

LITERATURA

- Baum, J., 1954: Ptactvo velké Prahy. Orbis Praha
- Bergmann, P., 1980: Průtah a zimování vodního ptactva na Vltavě v Praze. Práce NSV (nepub.).
- Bergmann, P., Brabec, M., 1981: Tah, zimování a hnízdní výskyt vodního ptactva na Vltavě v Praze. Práce SOČ (nepub.).
- Černý, W., 1965: Tah a přezimování racka bouřního v Československu. Sylvia XVIII, : 95 - 105
- Fiala, V.: mezinárodní sčítání vodních ptáků na území ČSR. Vertebrat. zprávy, 1973: 47 - 51, 1974: 45 - 52, 1975-76: 69 - 81, 1977: 65 - 71, 1978: 93 - 100, 1979: 39 - 50, 1980: 83 - 90.
- Folk, Č., Kožená, I., Křen, J., 1984: Mezinárodní sčítání vodních ptáků 1982/83 na území ČSR. Vertebrat. zprávy, : 107 - 115
- Folk, Č., Křen, J.: Mezinárodní sčítání vodních ptáků na území ČSR. Vertebrat. zprávy, 1985: 93 - 100, 1987: 61 - 72, Zprávy USEB, 1988: 81 - 88
- Kožená, I.: Mezinárodní sčítání vodních ptáků na území ČSR. Vertebrat. zprávy, 1981: 65 - 70, 1982: 91 - 99, 1983: 73 - 80.

Adresa autora: Pavel Bergmann,
Uralská 6
160 00 Praha 6